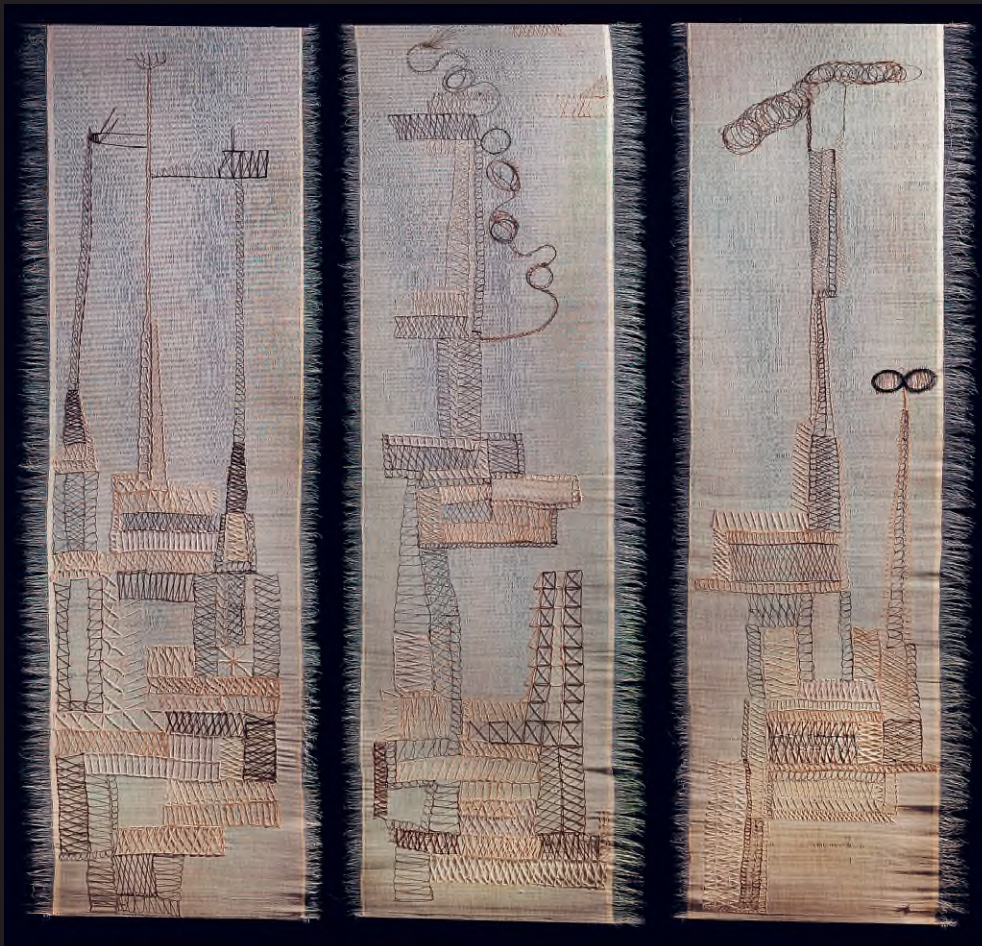

Előző számunkban az idősebb lányról írtunk, most a fiatalabbról lesz szó.
Magyar tervezőnők Amerikában.

Vincze Miklós

KÁRÁSZ MARISKA, AVAGY A SZŪRMINTÁKTÓL AZ ABSZTRAKT TEXTILIG

Kárász Mariska: *Wall Hanging (Triptych) – Fall kép (Triptichon)* –, 1955 k., himzett lószőr és cérna, panelenként 168,9 x 53,3 cm, Smithsonian American Art Museum, Washington

© Smithsonian American Art Museum / HUNGART © 2019

Kárász Mariska a terveiben használt öltések típusait szemléltető táblával, 1949

Fotó: Wikimedia Commons

Az *Artmagazin* előző számában (2019/6., 18–22. o.) bemutatott, a *The New Yorker* közel kétszáz címlap-grafikáját megálmodó, de bútor- és textiltervezőként is a 20. századi amerikai művészettörténet jelentős alakjává vált Kárász Ilonka (1896–1981) testvére, Mariska (1898–1960) nővéréhez hasonlóan színes és mozgalmas karriert mondhatott magáénak. Testvérét egy év késéssel, 1914-ben követve ő is elhagyta a rohamosan fejlődő, világvárossá vált Budapestet; a divatvilág csúcsát célozta meg, Párizs helyett azonban ekkor már New Yorkot, ahol nővére és édesanyja várta.

A Washington Irving High School elvégzése után a magánintézményként működő The Cooper Unionba került, ahol a város divatvilágát felvirágoztatni vágyó tervező, Ethel Traphagen (1884–1963) irányítása alatt csiszolta tovább autodidakta módon megszerzett varró- és hímzőtudását, melyhez jókora adag tehetség is társult, így 1916-ban – alig tizennyolc évesen – rögtön két fontos megrendeléssel is megbízták: előbb az Egyesült Államok egyik első luxusruháza, a Wanama-

ker's felkérésére a korban egzotikusnak számító kelet-európai és magyar motívumokat viselő blúzokat készített, a nővérével korábban már együtt dolgozó Bonwit Teller áruház pedig az amerikai őslakosok motívumkincse által inspirált hálóruhákat és köntösöket rendelt tőle.

A két megbízás azonnal ismertté tette a szokatlan megjelenésű – sokszor nadrágot viselő, bubifrizurás – fiatal nő nevét, így egy csapásra elfoglalt szabadúszóvá vált; műhelyét főleg blúzok és ruhák hagyták el. Sikere nem volt véletlen, hiszen az amerikai divatiparnak égető szüksége volt új tervezőkre, akik a szakmáról kialakult képet meghazudtolva nemcsak a párizsi divat másolására voltak képesek, hanem saját ötleteik is voltak. Ennek vezéralakja a már említett Traphagen volt, aki a *The New York Times* által 1912 végén meghirdetett első American Fashion Contesten aratott győzelme után emelkedett a lassan toronyházak erdejévé váló New York divattrónjára, tehetséges diákjai követték a csúcs felé vezető úton, a különböző textilgyártók pedig az amerikai őslakosok, illetve

Mexikó népművészetéből inspirálódott textíliákkal próbáltak segíteni ebben. A változást a teoretikusok is üdvözölték, 1917-ben elindult a „Made in America” mozgalom, ami nemcsak az amerikai gyártókat és tervezőket biztatta, hogy sajátos, az európaiától független stílust alakítsanak ki, de a potenciális vásárlókat is hazai termék vásárlására ösztönözte.

Mariska éppen jókor kezdte meg tehát a munkáját, így öt évvel később, 1922-ben saját vállalkozást alapíthatott. Divatszalonját két évtizeden át, egy mindent elpusztító tüzesetig vezette. Az előbb a Madison Avenue-n, majd Manhattan divatnegyedében, az East 34th Streeten működő üzletben a harminc években magyarországi, a háború éveiben pedig mexikói és guatemalai tanulmányutakból, illetve az ázsiai és afrikai művészetből inspirálódott munkái tűntek fel.

A New York-i felső tízezer, illetve a szerényebb vagyonúak által egyaránt előszeretettel vásárolt ruhák valósággal elárasztották New Yorkot, így az utcákon könnyűszerrel futhattunk bele egy-egy matyó rózsába, színes

Kárász Mariska: Részlet az *Alchemy (Alkimia)* című
fali képből, 1953, vászon, szövés
HUNGART © 2019

Kárász Mariska saját maga tervezte ruhában,
archív fotó
© 2016 Mariska Karasz

buzsáki mintába, de akár a cifraszűrök inspirálta, egyedi női kabátokba is, amelyeket a tervező sokszor leendő viselőjük személyiségéhez, hajszínéhez vagy épp bőrtónusához igazított.

Műveit imádta a divatszakma, bár a nagy magazinok sosem kapták fel a nevét. Mariska ennyivel nem elégedett meg, így – fia, Solveig (1931–2017) és lánya, Rosamond (1932–2018) születése után nővérehez hasonlóan – a gyerekek felé fordult, és amíg Ilonka minden addiginál otthonosabb és modernebb szobákat, addig ő divatos, de praktikus és kényelmes ruhákat álmodott meg, melyeket leendő gazdáik könnyen fel- és levehettek, sőt néhány részletüket ők maguk választhatták ki. Hirtelen nyert lendületének a háború évei vetettek véget; üzletét visszavetette a vásárlóerő gyors csökkenése, házassága csődbe jutott, majd vázlatokkal és tervekkel teli boltja is leégett. Mindez teljesen távolra sodorta a divattervezéstől.

Új stúdiójában már festeni kezdett, az absztrakt expresszionista képek, a nonfigurativitás felé haladó faliszőnyegek és kézimunkák végül elhozták neki a rég várt átütő sikert.

A negyvenes években ugyan két könyvet is írt a divattervezés, illetve varrás iránt érdeklődő tizenéveseknek (*See and Sew*, 1943; *Design and Sew*, 1946), de művészként ekkor már más foglalkoztatta, 1947-ben a New York-i Bonestell Galleryben megnyílt első önálló kiállítása, melyet az ötvenes években ötvennél is több, az ország számos pontján rendezett másik követett.

Háború után kidolgozott új technikáját 1949-ben az *Adventures in Stitches (Kalandozás a varrás világában)* címet viselő harmadik kötetben mutatta be. Stílusa a következő években egyre absztraktabbá vált: szokatlan színekben pompázó faliszőnyegein és hímzett textiljein sokszor talált tárgyak és szövetdarabok, így cipőfűzők, zsinegek, kagylók, lószőr vagy épp horgászathoz

használt műanyagok tűntek fel, újra és újra bizonyítva új elvének – miszerint a jó tervezőnek jó gyűjtőnek kell lennie – helyességét, egyúttal új funkciókat is találva a gyűjtött anyagoknak.

Mariska is alapító tagja volt az 1956-ban testvére, Ilonka által életre hívott Design Group Inc.-nek, mely tucatnyi, különböző művészeti ágban dolgozó alkotót fogott össze. A tagok többsége ugyanakkor nemcsak ehhez a kollektívához, de a görög-örmény misztikus és spirituális vezető, Georgij Ivanovics Gurdzsijev (1872–1949) mozgalomához is kötődött. Ő az átlagos, beszűkült életmódot éber álmhoz hasonlította, tanai viszont ehhez képest a vitalitás és tudatosság felsőbb szintjeire emelkedést ígérték a követőknek. Mariska nővérén keresztül ismerte meg a tanokat, és egészen haláláig a neves írókat, színészeket, irodalmárokat és újságírókat is sorai-
ban tudó közösség aktív tagja volt.

international contemporary design at its best
a magyar és nemzetközi kortárs design legjáva

ALESSI 'Plissé'
elektromos vízforraló
Design: Michele de Lucchi, 2018

Palmetta Design Galéria
Szentendre, Bogdányi utca 14.

Palmetta Design + Textil Galéria
Atelier Palmetta Concept Room
Budapest, Bartók Béla út 30.

Palmetta

fb @palmettabudapest
fb @PalmettaDesignGaleria
www.palmettadesign.hu